

Herodotos – Dějiny (Historiai)

Komentář k ukázce

Ukázka je ze 3. svazku a zachycuje boj o trůn perského krále.

Ukázka

Kambýsés pravil: „Peršané, dolehla na mne nutnost vyjevit vám to, co jsem ze všech věcí nejvíce skrýval. Když jsem byl v Egyptě, měl jsem ve spánku vidění – kéž bych je byl nikdy nespátřil! – Zdálo se mi, že ke mně přišel posel z domova a oznámil mi, že na královském trůnu sedí Smerdis a hlavou se dotýká nebes. Dostal jsem strach, aby mě bratr nezbavil vlády, a jednal jsem rychleji, než bylo moudré. Není v lidské moci odvrátit to, co se má stát. Já však jako pošetilec jsem poslal Préxaspa do Sus, aby Smerdisa zabil. Po vykonání takového zločinu jsem žil beze strachu a vůbec mi nepřišlo na mysl, že by se kdy proti mně po smrti Smerdisově mohl pozdvihnout jiný člověk. Úplně jsem se minul s tím, co se stát mělo, bez potřeby jsem se stal bratrovrahem, a přesto královskou moc ztrácím. Neboť to byl **mág** Smerdis, o němž mi božstvo ve vidění předpovídalo, že proti mně povstane. Čin byl tedy vykonán a vězte, že Kýrův syn Smerdis již nežije. Vaším královstvím vládnu mágové, a to ten, kterého jsem zanechal jako správce svého paláce, a jeho bratr Smerdis. Ten pak, jehož by nejvíce bylo třeba, aby pomstil pohanění, jehož se mi od mágů dostalo, ten již je mrtev, protože byl hříšně odsouzen k smrti svými nejbližšími příbuznými. Ten tedy už není naživu, a proto mi, Peršané, nastává druhá nezbytnost, abych vám uložil, co si přeji, aby se stalo, neboť umírám. Dovolávaje se bohů království ukládám vám, a to vám všem, zejména pak těm z Achaimenovců, kteří jsou zde přítomni, abyste nestrpěli, aby nadvláda zase přešla na Médy. Jestliže ji získali lstí, lstí jim ji odejměte, pakli ji dosáhli nějakým násilím, mocí a silou ji zase zachraňte. Učiníte-li tak, pak nechť vám země nosí plody a ženy i stáda rodí potomstvo jako lidem po všechem čas svobodným. Jestliže vládu nezachráníte nebo se o to ani nepokusíte, pak vám přeji, aby se vám dostalo pravého opaku, a k tomu každému z Peršanů stejný konec, jaký stihl mě.“

Po těchto slovech Kambýsés oplakával vše, co v životě udělal.

Když pak Peršané viděli, že se král rozplakal, roztrhávali si všichni šaty na těle a oddávali se velikému bédování. Protože se kost zanítla a stehno propadlo hnilobě, sklátila potom nemoc Kambýsa, syna Kýrova, po vládě trvající celkem sedm let a pět měsíců. Nezůstavil po sobě ani mužské, ani ženské potomky. Přítomné Peršany zachvátila veliká nedůvěra, že by moc měli v rukou mágové. Domnívali se, že to, co řekl Kambýsés o smrti Smerdisově, řekl jen proto, aby je oklamal, aby pozdvihl do boje proti Smerdisovi celý perský národ.

Mysleli si tedy, že je králem Smerdis, syn Kýrův, neboť i Préxaspés tvrdošíjně zapíral, že by byl Smerdisa zabil. Vždyť bylo pro něj po smrti Kambýsově nebezpečné říkat, že zabil syna Kýrova vlastní rukou.

Kraloval tedy mág po smrti Kambýsově bez obav, opíraje se o jmenovce Kýrova syna Smerdisa. Vládl sedm měsíců, které chyběly Kambýsovi k doplnění osmi let vlády. Za tu dobu prokázal všem poddaným veliká dobrodiní, takže se po jeho smrti stýskalo všem lidem v Asii, kromě Peršanů. Rozeslal posly všem národům, jimž vládl, a vyhlásil, že jsou všichni na tři roky osvobozeni od vojenské služby a od daní. To vyhlásil, hned jak se ujal vlády.

Pravda o něm vyšla najevo v osmém měsíci takovýmto způsobem:

Otanés byl syn Farnaspův a rodem i majetkem se vyrovnal nejpřednějšímu z Peršanů. Tento Otanés první pojal proti mágovi podezření, že není Smerdisem, synem Kýrovým, nýbrž tím, jímž vskutku je.

Usuzoval podle toho, že Smerdis nevycházel z hradu a nevolal k sobě nikoho z vznešených Peršanů. Jakmile pojal podezření, jednal. Kambýsés míval za ženu jeho dceru, která se jmenovala Faidymé; právě tu měl tehdy mág a obcoval s ní a se všemi ostatními Kambýsovými ženami. I poslal Otanés k této své dceři a vyzvídal, s kým jeho dcera spává, zda se Smerdisem, synem Kýrovým, či s někým jiným. Ona mu vzkázala, že to neví; nikdy totiž Kýrova syna Smerdisem neviděla ani neví, kdo s ní vlastně spává. I poslal k ní Otanés znovu posla se vzkazem:

„Neznáš-li sama Smerdisem, syna Kýrova, zeptej se Atossy, s kým to obcuje ona a ty, ona přece určitě svého bratra zná.“ Nato dcera vzkázala zpátky:

„Nemohu promluvit ani s Atossou, ani s žádnou jinou z žen, které tu se mnou bydlí, neboť jakmile se královské vlády ujal tento člověk, ať už je to kdokoli, rozptýlil nás a umístil každou jinam.“

Když to Otanés uslyšel, bylo mu to tím nápadnější. Poslal k ní tedy třetí vzkaz tohoto znění:

„Jsi, dcero, z dobrého rodu, a proto je třeba, abys na sebe vzala nebezpečí, které ti káže podstoupit tvůj otec. Není-li to Smerdis, syn Kýrův, nýbrž ten, za koho já ho mám, pak nesmí uniknout trestu za to, že s tebou spává a že má v rukou vládu nad Peršany; musí to odpykat. Učiň nyní toto: Až s tebou bude spát a poznáš, že tvrdě usnul, sáhni mu na uši. Ukáže-li se, že má uši, pak věz, že obcuje se Smerdisem, synem Kýrovým; nemá-lije, spíš s mágem Smerdisem.“

Na to mu Faidymé vzkázala, že bude ve velikém nebezpečí, jestliže to učiní. Nemá-li totiž Smerdis uši a při prohlídce ji přistihne, pak ona dobře ví, že ji zahubí; že to však přesto podnikne. Slíbila tedy otci, že to vykoná. Tomuto mágovi Smerdisovi dal za své vlády uřezat uši Kýros, otec Kambýsův, a to pro nějaké dosti velké provinění.

Faidymé, dcera Otanova, tedy splnila všechno, co otci slíbila. Když na ni přišla řada, aby přišla k mágovi (ženy totiž chodí k Peršanům střídavě), vešla k němu, spala s ním, a když tvrdě usnul, ohmatala jeho uši. Bez obtíží a snadno zjistila, že ten muž uši nemá. Jakmile nastal den, poslala k otci a oznámila mu, co se stalo.

Otanés si přibral Aspathina a Góbryu, přední Peršany, jimž mohl plně důvěřovat, a celou věc jim odhalil. Oni sami už zřejmě tušili, že je tomu tak, a když jim Otanés pověděl své, uvěřili. Dohodli se, že každý z nich si přibere z Peršanů za společníka toho, jemuž nejvíce důvěřuje. Otanés si tedy přivedl Intaferna, Góbryás Megabyza a Aspathinés Hydarna. Když jich bylo šest, přibyl z Persie do Sús Dareios, syn Hystaspův; jeho otec byl totiž v Persii místodržitelem. Když přišel Dareios, dohodlo se oněch šest Peršanů, že ho přiberou také.

Sedm společníků se tedy sešlo, zavázali se navzájem přísahou věrnosti a rokovali. Když přišla řada na Dareia, aby projevil své mínění, řekl jim:

„Myslel jsem, že vím jen já sám, že kraluje mág a Smerdis, syn Kýrův, že je mrtev. A právě proto jsem přispěchal, abych zosnoval mágovi smrt. Je-li tomu tak, že o tom víte i vy, a nejen já, pak myslím, že je třeba přistoupit k činu a neodkládat; to by nebylo příliš dobré.“

„Synu Hystaspův,“ odvětil na to Otanés, „jsi synem dobrého otce a zdá se, že nejsi v ničem horší než on, ale nespěchej tak překotně s tím útokem, chápej se ho rozvázněji! K takovému podniku nás musí být více!“

„Mužové přítomní,“ prohlásil Dareios, „použijete-li způsobu naznačeného Otanem, buďte jisti, že zahynete nejhorším způsobem, neboť určitě to mágovi někdo donese, aby si získal odměnu sám pro sebe. Nejlépe bude, když věc vezmete do vlastních rukou a přistoupíte k činu. Jestliže jste se rozhodli zasvětit do toho více lidí a i mně jste o tom pověděli, pak jednejme dnes; uplyne-li dnešní den, uvědomte si, že mě nikdo se žalobou nepředejde, protože sám mágovi všechno vyzradím.“

Vida Dareiovo rozhorlení, odpověděl na to Otanés:

„Když nás nutíš ke spěchu a nepřipouštíš odklad, tedy nám pověz sám, jak se dostaneme do královského paláce a jak je přepadneme. Sám přece víš, že jsou všude rozestavěny stráže; jestliže jsi je neviděl, jistě jsi o nich slyšel. Jak jimi pronikneme?“

„Otane,“ odpověděl Dareios, „je mnoho věcí, které se nedají vysvětlit slovy, nýbrž činy; jiné zase lze slovy vyložit, ale žádný skvělý čin z nich nevzniká. Sami víte, že není nic těžkého projít postavenými strážemi. Jednak jsme lidé takového významu, že nás každý propustí, ať už z úcty před námi, nebo

ze strachu, jednak mám já sám velice vhodnou záminku, se kterou projdeme. Řeknu, že přicházím právě z Persie a že chci králi vyřídít nějakou zprávu od otce. Neboť kde je třeba lhát, nechť se lže. Vždyť bažíme všichni po tomtéž, ať lžeme, nebo mluvíme pravdu. Jedni lžou tehdy, když chtějí někoho lhaním přemluvit a tak si opatřit zisk, jiní zase mluví pravdu, aby si pravdou získali nějakou odměnu a aby se jim víc věřilo. Tak se snažíme dosíci téhož cíle, aniž děláme totéž. Kdyby lidé nechtěli něco získat, pak by asi byl pravdomluvný stejně lhářem jako lhář pravdomluvným. Kdo nás ze strážců bran propustí dobrovolně, tomu to bude jednou na prospěch; kdo se nám pokusí stavět na odpor, budiž označen za našeho nepřítele, a my hledíme vniknout dovnitř a chopme se díla!“

Potom promluvil Góbryás:

„Přátelé, kdy budeme mít krásnější příležitost získat si opět vládu, nebo zemřít, pokud nebudeme schopni se jí znovu zmocnit? Jsme Peršané a vládne nám médský mág, a k tomu bez uší! Kdo z vás byl přítom, když Kambýsés stonal, jistě si dobře pamatujete, čím hrozil Peršanům umíraje, jestliže se nepokusí získat vládu zpět. Tenkrát jsme mu nevěřili a mysleli jsme, že to Kambýsés říká, aby nás oklamal. Hlasuji proto, abychom Dareia poslechli a abychom z této schůzky nechodili nikam jinam než rovnou na toho mága.“

To řekl Góbryás a všichni to schvalovali.

Zatímco se spiklenci radili, stalo se shodou okolností, že i mágové měli poradu a rozhodli se získat si za přítele Préxaspa, protože zakusil příkoří od Kambýsa, který mu šípem zastřelil syna. On jediný věděl, že je Kýrův syn Smerdis mrtev, protože ho zabil vlastní rukou. Kromě toho měli Peršané Préxaspa ve veliké úctě. Z těch důvodů si ho zavolali a snažili se ho získat za přítele. Zavázali ho slovem a přísahou, že si ponechá pro sebe a nikomu z lidí nevyzradí, jaký podvod spáchali na Peršanech, a slibovali mu hory doly.

Préxaspés se podvolil, že tak učiní. Když ho k tomu mágové přemluvili, přišli s dalším návrhem. Říkali, že svolají všechny Peršany pod hradby královského paláce, a jeho vyzvali, aby vystoupil na věž a promluvil k nim, že nad nimi vládne Smerdis Kýrův a nikdo jiný. To mu ukládali proto, že požíval mezi Peršany největší důvěry a že se častokrát dal slyšet, že Kýrův syn Smerdis je živ, a vyvracel pověst o jeho zavraždění.

Když Préxaspés prohlásil, že i to je ochoten učinit, svolali mágové Peršany, jeho vyvedli na věž a vyzvali, aby promluvil. On však úmyslně pozapomněl na to, oč ho oni žádali a začal od Achaimena a vypočítával Kýrovy předky po meči. Potom přešel ke Kýrovi a nakonec vykládal, jaká dobrodiní Kýros Peršanům prokázal; když ta dobrodiní probral, odhalil pravdu. Prohlásil, že ji dříve tajil, neboť bylo pro něj nebezpečné říci, co se událo; v přítomné chvíli však prý na něj dolehla nutnost pravdu odhalit. Pravil, že sám na nátlak Kambýsův Kýrova syna Smerdis zabil a že kralují mágové. Potom vyslovil velikou kletbu Peršanům, jestliže vládu nezískají zpátky a mágy nepotrestají a vrhl se z věže střemhlav dolů. Tak skončil Préxaspés, muž to povždy znamenitý.

Když se oněch sedm Peršanů usneslo udeřit na mágy ihned a neodkládat, pomodlili se k bohům, aniž co věděli o tom, co se děje okolo Préxaspa, a šli. Když byli v polovici cesty, dozvídali se, co se s Préxaspem stalo. Poodešli stranou a hned se radili. Otanés se svými přívrženci důrazně naléhal, aby se podnik odložil a aby se nic nepodnikalo, dokud jsou poměry rozjitřeny. Dareiovi přívrženci však chtěli jít hned a bez odkladu vykonat, co bylo usneseno.

Zatímco se přeli, objevilo se sedm párů jestřábů, pronásledujících, škubajících a drásajících dva páry supů. Když to těch sedm spatřilo, schválili všichni návrh Dareiova a potom vykročili směrem ke královskému paláci, neboť jim ptáci dodali odvahy.

Když přišli k bráně, stalo se, jak předpokládal Dareios. Strážci měli úctu před předními muži z Peršanů, vůbec je nepodezírali, že by mohli něco takového udělat. Řízením božím se stalo, že je propustili, a nikdo se jich na nic neptal.

Potom prošli do dvora a narazili na kleštěnce, kteří nosili králi hlášení; ti se jich vyptávali, proč přicházejí, a zároveň hrozili strážcům bran za to, že je vpustili. Tak zdržovali oněch sedm, kteří chtěli jít dále. Oni však se navzájem povzbudili, vytrhli dýky a na místě probodli ty, kdo jim překáželi, a kvapem se hnali do mužské síně.

Oba mágové byli v tu chvíli právě uvnitř a radili se nad činem Préxaspovým. Jakmile spatřili, že je mezi kleštěnci zmatek a pokřik, vyběhli oba ven, a když viděli, co se děje, jali se bránit. Jeden z nich stačil sejmout ze stěny luk, druhý popadl oštěp; a obě strany se daly do sebe.

Tomu, který se chopil luku, nebyla zbraň nic platná, protože protivníci byli blízko u něho a dotírali na něj. Druhý se bránil oštěpem; jednak bodl Aspathina do stehna, jednak Intaferna do oka; tou ranou přišel Intafernés o oko, ale nezemřel. Ty tedy jeden mág poranil a druhý, když mu luk nebyl nic platný, utíkal do ložnice, která sousedila s mužskou síní, a chtěl za sebou zavřít dveře. Dva ze sedmi tam však vpadli s ním, Dareios a Góbryás. Góbryás se s mágem popadl do křížku a Dareios stál nad nimi v rozpacích. Byla tam totiž tma a on se obával, aby neudeřil Góbrya. Když Góbryás viděl, že stojí nečinně, ptal se ho, proč nepoužívá ruku.

„Obávám se, abych neranil tebe,“ pravil Dareios.

„Probodni nás mečem třeba oba dva,“ odpověděl Góbryás. Dareios uposlechl, bodl dýkou a náhodou zasáhl mága.

Když mágy zabili a usekli jim hlavy, zanechali své raněné na místě, jednak protože se nemohli pohybovat, jednak i proto, aby střežili královský hrad, a pět jich s hlavami mágů vyběhlo ven za velkého křiku a lomozu. Volali na pomoc ostatní Peršany, vykládali, co se stalo, a ukazovali jim hlavy. A přitom zabíjeli každého mága, který jim přišel do cesty.

Když Peršané zvěděli o skutku sedmi spiklenců a o podvodu mágů, soudili, že i oni mají něco takového vykonat. Popadli dýky a pobíjeli všechny mágy, které kde zastihli. Kdyby je byla nezadržela nastávající noc, nebyl by zbyl mág ani jediný. Tento den světí všichni Peršané společně jako největší svátek a pořádají velikou slavnost, která se u Peršanů jmenuje „vraždění mágů“. Ten den se žádný mág nesmí ukázat na veřejnosti, mágové se toho dne zdržují doma.

Když se zmatek uklidnil a uplynulo pět dní, radili se povstalci proti mágům o uspořádání státních záležitostí. Při poradě byly proneseny řeči, jimž někteří Řekové nebudou věřit, leč proneseny byly.

Otanés doporučoval, aby bylo řízení říše svěřeno všem Peršanům; pravil:

„Jsem toho názoru, že by se již nikdy neměl stát jeden z nás jediným vládcem; není to ani příjemné, ani správné. Viděli jste, jak daleko zašla pýcha Kambýsova, a zakusili jste zpupnost mágovu. Jak by mohla být monarchie věcí vhodnou, když si může dělat co chce, aniž z toho musí skládat účty? Vždyť i člověka ze všech lidí nejlepšího by samovláda dovedla vyšínout z jeho obvyklého smýšlení, kdyby se k ní dostal, neboť z bohatství, kterým může vládnout, se v něm rodí pýcha – a závist je člověku vrozena odpradávná. Má-li samovládce tyto dvě vlastnosti, je schopen všemožných špatností, neboť mnohých zpupností se dopouští z přemíry pýchy, mnohých zase ze závisti. A přece by měl být samovládce závistí prost, když má všechny výhody; on však se vůči občanům chová právě naopak; závidí nejstatečnějším, pokud jsou ještě živi a zdraví, libuje si ve společnosti největších zbabělců z řad občanů a přechoťně poslouchá pomluvy. Je to tvor ze všech nejméně důsledný; projevuješ-li mu obdiv v míře náležité, stěžuje si, že mu neprokazuješ příliš mnoho úcty; když však ho někdo uctívá nad míru, horší se na něj jako na pochlebníka. To nejdůležitější však teprve povím: převrací otcovské zákony, znásilňuje ženy a dává popravovat bez soudu. Vládne-li však obec, má takové zřízení především jméno ze všech nejkrásnější: rovnoprávnost; a za druhé nečiní nic z toho, co dělá samovládce. Úřady udílí losem, ze své vlády skládá účty a všechna rozhodnutí vznáší na celek. Navrhuji tedy, abychom upustili od vlády jednoho člověka a povýšili k vládě množství, neboť ve vládě mnohých jsou zaručeny všechny řečené výhody.“

Takové mínění projevoval Otanés.

Megabyzoz zase doporučoval svěřit vládu několika jedincům. Pravil:

„Co řekl Otanés proti samovládě, je totéž, co jsem chtěl říci i já, ale doporučuje-li nám, abychom moc svěřili množství, minul se v tom s názorem nejlepším. Nic totiž není nerozumnějšího a zpupnějšího nad neúčinný shluk lidí. Je naprosto nesnesitelné, abychom se vyhýbali pýše samovládcově a přitom upadli pod zpupnost nevázaného lidu. Koná-li něco samovládce, koná to po úvaze, lid však vůbec neuvažuje. Jak by také mohl uvažovat, když se tomu nenaučil ani nezná nic krásného ani přiměřeného, a vrhá se bez rozumu do věcí jako horská bystřina? Lidovlády ať používají ti, kdo smýšlejí s Peršany zle,

my však vybereme skupinu nejlepších mužů a těm svěříme moc. I my budeme mezi nimi a nejlepší mužové budou zajisté činit nejlepší rozhodnutí.“ Takové mínění pronesl Megabyzos.

Jako třetí projevil svůj názor Dareios. Pravil:

„Myslím, že řekl Megabyzos správně to, co pověděl o množství. O vládě několika lidí to však správně nebylo. Neboť máme-li před sebou tři možnosti – a představme si je všechny dokonalé, jak nejlepší vládu lidu, tak i oligarchii a monarchii – pak tvrdím, že monarchie daleko nad ostatní vyniká. Nelze najít nic lepšího nad vynikajícího jedince. Při takových rozumových vlastnostech dovede lid bezvadně spravovat a rozhodnutí učiněná proti nepřítelům se tak dají nejlépe zachovat v tajnosti. V oligarchii uplatňuje svou zdatnost ve prospěch celku více lidí, mezi nimi ráda vznikají mocná osobní záští; každý sám chce, aby byl nejpřednějším a aby jeho mínění převládala, a tím se dostávají do velikých vzájemných nenávistí, z nichž vznikají rozbroje, z rozbrojů vraždění a z vražd se dochází k monarchii. A to právě ukazuje, oč je vláda jedincova mnohem lepší. Když naproti tomu vládne lid, je vyloučeno, aby nedošlo ke špatnosti. Vloudí-li se špatnost do veřejných záležitostí, nevznikají tím mezi špatnými nepřátelství, nýbrž naopak mocná přátelství. Ti, kdo konají špatnosti ve veřejné správě, konají je svorně. Takové věci se dějí tak dlouho, až se někdo postaví lidu v čelo a počínání takových lidí učiní přítrž. Za to ovšem dochází u lidu obdivu a z obdivovaného se stává samovládce. Tím i on dokazuje, že je monarchie nejlepší. Mám-li vše shrnout do jediné myšlenky, odkud se nám dostalo svobody a kdo nám ji dal? Lid, či oligarchové, či jediný vládce? Jestliže nás jeden člověk osvobodil, pak jsem toho názoru, abychom se toho drželi a dále abychom nerušili zděděné obyčeje, neboť jsou dobré; to by nebylo k ničemu.“

Tyto tři názory byly předneseny a čtyři ze sedmi spiklenců se přidali k návrhu Dareiovu. Když Otanés propadl se svým návrhem, jímž chtěl Peršanům zajistit rovnoprávnost, řekl shromážděným spiklencům: „Druhové v odboji, je tedy jasné, že je třeba, aby se jeden z nás stal králem, ať už losem nebo tím, že svěříme perskému lidu, aby si jednoho vybral, nebo nějak jinak. Já však s vámi soutěžit nebudu; nechci vládnout ani být ovládán. Vzdávám se usilování o vládu pod tou podmínkou, že nikdo z vás nebude vládnout ani mně, ani mým potomkům po všechny časy.“

Tak promluvil, a když s tím ostatních šest souhlasilo, nesoutěžil s nimi o získání vlády a z jejich středu odešel. Až podnes je jeho rod mezi Peršany jediný svobodný a podrobuje se vládě, jen pokud sám chce, aniž ovšem přestupuje perské zákony.

Zbývající spiklenci z počtu sedmi se radili, jak co nejspravedlivěji určit, kdo bude králem. Dohodli se také, že ten, komu z nich připadne královská hodnost, bude dávat každoročně Otanovi a jeho potomkům po všechny časy jako zvláštní privilegium mědský šat a všeliké dary u Peršanů nejváženější. Důvod, proč se usnesli toto mu poskytnout, byl, že první dal k činu podnět a svedl je dohromady. To bylo tedy určeno zvláště pro Otana.

Pro všechny vespolek pak ustanovili, že každý z nich sedmi má právo vstupovat do královského paláce bez ohlášení, kdykoli bude chtít, pokud nebude král právě ležet se ženou, a že nebude králi dovoleno brát si jiné ženy nežli z rodin těch, kteří se vzbouřili spolu s ním. Pokud jde o královské důstojenství, usnesli se, že ho dostane ten, jehož kůň při východu slunce první zaržá, až vyjedou před město.

Dareios měl chytrého podkoního jménem Oibarés. Když se rozešli, pravil tomuto muži;

„Oibare, usnesli jsme se o kralování tak, že královské důstojenství dostane ten, či kůň nejdříve zaržá, až na nich budeme sedět při východu slunce. Víš-li něco chytrého, zaříd', aby se ta hodnost dostala do našich rukou, a ne někomu jinému.“

„Jestliže na tom, pane, závisí,“ na to Oibarés, „zda budeš nebo nebudeš králem, pak buď kliden a dobré mysl, neboť nebude nikdo jiný králem na tvém místě. Znam taková kouzla.“

„Máš-li tedy nějaký takový prostředek,“ pravil Dareios, „pak to hled' zařídit a neodkládej, protože k rozhodování mezi námi dojde zítra ráno.“

Oibarés to vyslechl a zařídil. Jakmile nastala noc, vyvedl na předměstí jednu z klisen, kterou měl Dareiova kůň nejraději, přivázal ji tam a pak přivedl Dareiova koně; vodil ho mnohokrát sem a tam okolo klisny a přibližoval se s ním blízko k ní a nakonec hřebce připustil.

S rozbřeskem dne se dostavilo těch šest mužů podle domluvy na koních. Projížděli se po předměstí, a když se ocitli u místa, kde byla minulé noci uvázána klisna, tu Dareiův kůň přiběhl a zaržál. Zároveň s tím se z jasného nebe zablesklo a ozval se hrom. Tato další znamení potvrdila Dareiovi jakoby podle nějaké úmluvy to, co se stalo. Ostatní seskočili z koní a Dareiovi se klaněli.

Někteří tvrdí, že to Oibarés nastrojil takto. Jiní zase říkají (a obě pověsti se o tom u Peršanů vypravují), že se dotkl rukou pohlaví té klisny a potom skryl ruku do nohavice. Když pak se s východem slunce měli koně pustit do běhu, tu prý Oibarés ruku vytáhl, a přiložil ji Dareiovu koni k nozdram. Jakmile ji kůň ucítil, zneklidněl a zaržál.

Za krále byl tedy prohlášen Dareios, syn Hystaspův, a byly mu poddány všechny národy v Asii, které podmanil Kýros a po něm Kambýsés, kromě Arabů. Arabové nikdy Peršany neposlouchali jako jejich poddaní, nýbrž byli jejich pohostinnými přáteli, protože pustili Kambýsa do Egypta. Proti vůli Arabů by se byli Peršané do Egypta nedostali.

První sňatek uzavřel Dareios v Persii. Vzal si dvě dcery Kýrovy, Atossu a Artystónu. Atossa byla předtím manželkou Kambýsa a potom manželkou bratra mágova, Artystóné byla panna. Za další ženu si vzal dceru Smerdis, syna Kýrova, jmenovala se Parmys. A konečně měl i dceru Otanovu, která mága odhalila.

Všude bylo znát jeho moc. Nejprve dal zhotovit a postavit kamenný reliéf; byl na něm znázorněn muž na koni a nápis tohoto znění:

„Dareios, syn Hystaspův, získal perské království zásluhou svého koně“ (tu uváděl jeho jméno)
„a podkoního Oibara.“

Potom rozdělil Persii na dvacet správních obvodů, kterým Peršané říkají satrapie. Po ustanovení správních obvodů a jmenování místodržících uspořádal daně, které mu poddaní odváděli podle národů. K jednotlivým národům přiřazoval národy sousední, a vynechav takto nejbližší sousedy, přiděloval na všech stranách jednotlivé národy k sobě dohromady.

Vysvětlivky

Mágové – médský kmen. Prosluli jako kněží a vykladači snů, odtud se jejich jméno stalo obecným pojmem – mágové.

Výraz »mág« je nejasného původu (snad ze sanskrtského mahhet, »veliký«, nebo z pahlavského mog, »kněz«) a označuje kněžskou třídu v království Médů, kteří během vpádu Peršanů přijali nauku Zarathuštrovu.

Otázky k textu

- Shromážděte všechny informace o Kambýsovi uvedené v ukázce. (Co se mu zdálo v Egyptě? Proč neměl svého nástupce? Dozvídáme se z textu důvod jeho smrti?...)
- Kdo se ujal vlády po Kambýsově smrti?
- Jakým způsobem vyšla najevo pravda o jeho nástupci? Popište chování mágů: jak se snažili vyhnout boji a jak dopadlo jejich střetnutí s povstalcí?
- Vyprávějte, jaké vzešly návrhy z úst povstalců o budoucí vládě?
- Podle čeho rozhodli Peršané o budoucím perském králi a kdo se jím stal?
- Veďte diskusi na téma rozdělení moci. Zvolte si stanovisko jedné z postav (Otanés, Megabyzós, Dareios) a uvádějte argumenty k jeho obhájení.
- Vysvětlete pojmy monarchie, oligarchie, demokracie, tyranie.
- V ukázce vystupují mágové ve smyslu jednoho ze šesti médských kmenů, který se proslavil vykládáním snů, komunikováním s bohy a předpovídáním budoucnosti. Pro který literární žánr jsou postavy mágů typické? Znáte díla, v nichž podstatnou úlohu sehrávají mágové?

Zajímavosti

V Matoušově evangeliu (Mt 2,1-2) se praví: „Když se narodil Ježíš v judském Betlémě za dnů krále Heroda, hle, mágové od východu se objevili v Jeruzalémě a ptali se: Kde je ten právě narozený král Židů?“ Víte, kdo měli být tito mudrci, kteří vstoupili do lidové tradice Vánoc a zkratkou jejich jmen K+M+B jsou 6. ledna označovány dveře domů?

Zdroje: <http://www.katolik.cz/vanoc/TriKralove.asp>

Herodotos : Dějiny, Odeon, Praha 1952